

Calendari i jornada escolars

Presentació

Als darrers anys han canviat els condicionaments socials i familiars, els equipaments escolars i les ofertes de serveis extraescolars i complementaris s'han ampliat i les millores en el món escolar han estat notables. Però, aconseguir que els horaris dels àmbits escolar, familiar i laboral de pares i fills siguin més conciliables sembla cada vegada més difícil si no hi ha un esforç col·lectiu i compartit des de molts sectors de la societat.

El Consell Escolar de Catalunya, que ja havia estudiat aquesta temàtica en ocasions anteriors, ha volgut tornar a plantejar-la a partir d'una anàlisi de la normativa i la situació actual a Catalunya en comparació amb d'altres països europeus. Per això, va crear una subcomissió de treball sobre calendari i jornada escolars que ha elaborat una proposta de document que s'ha presentat al Ple.

En aquest document hi consten alguns dels elements més importants que incideixen sobre aquest tema. S'hi suggereixen idees i problemàtiques que estan latents i que sovint no s'acaben de formular, però que afecten directament molts ciutadans i ciutadanes. A més, planteja la complexitat i la diversitat de l'educació en la nostra societat i ajuda a ampliar les anàlisis excessivament simplistes amb què de vegades s'observa l'àmbit educatiu.

El fet que en aquest Consell hi estiguin representats tots els estaments fa que aquesta identificació d'elements aportí visions que en algun cas es poden considerar, fins i tot, oposades. La voluntat del Consell en els seus documents és arribar a assolir un cert consens per tal que puguin ser el denominador comú de les diferents visions que cada sector aporta.

El valor d'aquest document és el de ressaltar els aspectes rellevants sobre els quals cal prendre decisions que ens ajudin a avançar cap a una millor distribució dels temps escolars. Algunes d'aquestes decisions es suggereixen d'una manera clara en el mateix document. D'altres queden condicionades per les competències de les administracions implicades, per les condicions de treball dels professionals, per les disponibilitats pressupostàries, i per les diverses cultures familiars i la seva assumpció de responsabilitats.

Així, doncs, el treball fet fins ara amb aquest document és un punt de partida, el començament d'una feina, i no el punt d'arribada, on s'apunten els aspectes més rellevants sobre els quals cal prendre decisions de caire polític, pressupostari i fruit de la negociació amb els estaments implicats, i així es farà saber a la Conselleria d'Ensenyament.

El document parla també de repensar la funció de l'escola, del paper del professorat, de la responsabilitat dels pares i mares i de la coordinació de les administracions. I possiblement pressuposa la creació de nous espais educatius i la presència d'altres professionals en el marc de l'escola. En definitiva, vol dir que cal pensar molt profundament sobre una pila de coses que portaran un ampli i llarg debat, per això es demana una cura especial a l'hora de tractar aquests temes, sobretot per part de l'Administració educativa.

El document s'ha estructurat en quatre capítols, per tal d'ordenar les aportacions i els debats suscitats entre els diversos representants de la comunitat educativa, i en cada apartat s'assenyalen amb negreta unes remarques significatives.

1. Calendari i jornada de l'alumnat

1. 1. Horari i calendari lectiu

Dies lectius durant el curs i hores lectives diàries

L'anàlisi comparativa dels horaris i calendaris escolars posa en evidència que a l'ensenyament primari el nombre de dies i hores lectives per curs no és diferent del de la majoria de països europeus i es valora com a correcte. Per altra banda, tot i la dificultat de comparar, es detecta que, en general, el nombre d'hores de l'ensenyament secundari és més baix aquí que en altres països i comunitats autònomes amb llengua pròpia. No obstant això, l'increment fins a 29 hores setmanals des de primer d'ESO a partir del curs 2002-2003 tendirà a reequilibrar aquesta situació.

Es detecta certa preocupació pel que fa a la càrrega curricular associada als horaris, especialment a l'ensenyament secundari. En general, els currículums tendeixen a anar creixent mentre que els horaris escolars no ho fan en la mateixa proporció. Es considera que la solució no ha de consistir en una ampliació dels horaris, sinó que, en tot cas, **han de ser els currículums els que s'adaptin a les necessitats i a les possibilitats de rendiment dels alumnes, tot prioritant l'assoliment de les competències bàsiques.**

El desacompassament més gran entre currículums i horaris es produeix en el batxillerat. En aquesta etapa, **el nombre d'hores és insuficient per incloure-hi tots els continguts curriculars que es proposen.** Tot i així, **no es considera bo fer un currículum enciclopèdic i anar ampliant el nombre d'hores.** En el cas del segon curs, les proves de selectivitat obliguen a avançar-ho tot, i en general **no està ben resolt el tema de l'horari dels alumnes que no es presenten a la selectivitat.**

Les hores diàries i la distribució de la jornada

Els alumnes, d'acord amb la seva edat, han de tenir una jornada escolar equilibrada, que faci possible que puguin disposar d'un temps per al lleure i la vida familiar. Cal tenir molt present que la capacitat de treball de l'alumnat no és il·limitada i, per tant, no es pot anar

afegint més hores sense tenir en compte les seves necessitats. **A l'ensenyament primari la distribució de la jornada entre el matí i la tarda sembla, en general, la més adequada si es pensa en el rendiment dels alumnes. És important que l'horari i la jornada s'adeqüin a les característiques socials i climàtiques de l'entorn.**

A l'ESO els alumnes disposen generalment d'una o dues tardes lliures a la setmana. Es constata que especialment a 1r i 2n, aquesta situació crea moltes disfuncions familiars per la dificultat que tenen les famílies per atendre els fills i filles. Des del punt de vista pedagògic, en el cas del alumnes que cursen simultàniament l'ensenyament obligatori i, per exemple, ensenyaments de música i dansa o altres activitats queda del tot justificat que tinguin tardes lliures, atès que la càrrega curricular és molt elevada. Per altra banda, també es considera que les tardes sense classe poden ser bones perquè els nois i noies aprenguin a gestionar el seu temps no escolar, sobretot al segon cicle.

Distribució de les vacances

El total de dies de vacances escolars no és diferent del que tenen els altres països europeus, però, en canvi, sí que resulta atípica la seva distribució al llarg del curs a causa d'una concentració excessiva de dies de vacances en el període estival i de l'existència de períodes lectius molt llargs sense descans.

Amb referència a l'estiu, es considera que les 11 setmanes actuals mantenen massa temps els alumnes deslligats de l'activitat escolar i que aquesta situació genera una imatge poc positiva de l'escola davant la societat. Conseqüentment, **seria desitjable anar cap a una reducció del període de vacances estiuenques que s'hauria de compensar amb increments equivalents en altres èpoques de l'any.**

La distribució actual de les vacances no estivals està determinada principalment per celebracions religioses i no sembla la més adequada per a optimitzar el rendiment dels alumnes. El període més problemàtic és el de gener a juny. La variabilitat en les dates de celebració de la Setmana Santa, provoca que de vegades el segon trimestre resulti excessivament llarg. La situació actual també provoca un cert descompassament entre la programació trimestral "real" dels centres i els trimestres del calendari escolar. **La solució podria consistir en elaborar un calendari més racional que s'ajustés a la programació dels centres, amb períodes lectius homogenis i una redistribució de les vacances d'acord amb aquesta programació. A tall d'exemple, es podria escurçar dues setmanes el període de vacances d'estiu i redistribuir-les al llarg del curs.**

Tot i així, un període llarg de descans és bo per als alumnes per trencar la rutina i els horaris fixats del curs, i perquè és convenient que tinguin altres espais de socialització que l'escola.

Àmbits i mecanismes de presa de decisions

Catalunya és un país molt divers pel que fa a la climatologia i a la realitat social. Un determinat calendari escolar pot ser adequat per a algunes comarques però no ser-ho per a d'altres.

Caldria fugir de la tendència a la uniformitat i pensar que poden haver-hi solucions diverses als temes d'horari i calendari en funció de les peculiaritats socials i climàtiques de cada territori. Actualment ja existeixen certes diferències entre les diverses comunitats autònomes de l'Estat Espanyol pel que fa a la distribució de les vacances escolars (per exemple, dates d'inici de curs, vacances de Setmana Santa) i el balanç és prou satisfactori.

Partint d'un marc regulador general elaborat per l'administració educativa quant al nombre de dies, hores lectives, temps total de vacances, intervals horaris i èpoques de vacances, **caldria establir mecanismes de presa de decisions que permetessin la participació de les administracions territorials**. Per exemple, els consells escolars municipals, en els municipis mitjans o grans i en el cas dels municipis petits, els Consells Comarcals, haurien de tenir un cert marge d'autonomia per opinar i per arribar a acords sobre els horaris i els períodes de vacances de les escoles del seu àmbit.

1.2. Horari i calendari de permanència en els centres (lectiu, complementari, serveis escolars i extraescolars)

Les activitats complementàries

A l'educació primària, hi ha actualment una diferència de 5 hores setmanals entre l'horari escolar de la majoria dels centres privats concertats i dels públics. Aquesta sisena hora diària està dedicada a la realització d'activitats complementàries, que són voluntàries i de pagament per part de les famílies. Tot i que les activitats que s'hi programen no són lectives, es fa notar que **no és fàcil esbrinar si algunes activitats són curriculars o complementàries**. Es deixa constància que **la sisena hora no hauria de servir per diferenciar alumnes o centres i que s'han de crear les condicions per tal que tots els centres puguin programar-la sense dificultats si així ho consideren convenient**.

Les activitats extraescolars i els serveis escolars

Durant les últimes dècades l'escola s'ha convertit en un espai on hi intervenen un nombre creixent d'agents educatius i s'hi realitzen moltes activitats i serveis a més de l'activitat docent. L'oferta gairebé generalitzada del servei d'acollida de matí o de tarda i les activitats extraescolars, sumades a les complementàries, fa que l'horari de permanència a l'escola de molts nens i nenes sigui molt superior al de la jornada lectiva.

Les activitats i els serveis aconsegueixen la funció d'ajuda a la conciliació dels horaris familiars i els escolars, alhora que són un complement educatiu no formal per a l'alumnat que les realitza o en gaudeix. Però de vegades poden arribar a provocar situacions no desitjables quan el nombre total d'hores de permanència en el centre és excessiu. Massa sovint hi ha alumnes que passen a l'escola 9 o 10 hores, tot superant la jornada laboral d'una persona adulta. Seria altament preocupant que aquesta situació acabés sent habitual als nostres centres. És responsabilitat de la família, l'escola i l'Administració vetllar perquè això no passi.

Quant al punt anterior, en voldríem destacar dues recomanacions: d'una part, **procurar que les activitats siguin ben diferenciades de les lectives i que serveixin per a educar dimensions personals diferents de les que es treballen en els horaris lectius i, d'una altra, posar límits als temps de permanència dels nois i noies a les escoles, que haurien de ser directament proporcionals a l'edat.**

1.3. Altres activitats dels alumnes a l'escola fora del calendari escolar

El període de vacances d'estiu fa més palesa la dificultat de compaginar el calendari escolar amb el laboral. Els canvis en el mercat laborat han fet cada vegada més generalitzada la necessitat de les famílies de disposar d'activitats lúdicoeducatives per tal d'atendre els nois i noies durant els períodes de vacances escolars. És una demanda social que s'ha de resoldre.

Actualment, les activitats més freqüents consisteixen en casals d'estiu, colònies o activitats esportives, que generalment són organitzades per les AMPA, les entitats del lleure o per les administracions. A més de satisfer una necessitat social, són un complement educatiu important, perquè s'hi estableixen unes relacions personals i s'hi aprenen habilitats diferents de les escolars. Els casals d'estiu organitzats als propis centres tenen l'avantatge de facilitar una oferta més ajustada a les necessitats dels alumnes i les seves famílies, permeten aprofitar les infraestructures i promouen més implicació per part de pares i mares. Però, en aquesta activitat fóra bo fomentar la relació entres els nois i noies de les diverses escoles d'un territori.

Tot i que l'oferta és cada vegada més àmplia, encara és insuficient, està molt poc estructurada i és molt desigual pel que fa als nivells de qualitat. A més, no totes les famílies disposen dels recursos econòmics per fer front a les despeses que suposen. **Es considera necessari avançar vers una programació coordinada d'activitats de lleure fora del calendari escolar que garanteixi una diversificació suficient, la qualitat, la participació de tots els estaments implicats i la no exclusió per motius econòmics o socials. Aquesta hauria de comptar amb el compromís de les diverses administracions, del món associatiu i del lleure i de les pròpies famílies.**

2. Calendari i jornada del professorat

2.1. La distribució horària del professorat a primària

A les etapes d'educació infantil i primària, el nombre d'hores no lectives sembla insuficient per a realitzar totes les tasques habituals. Tot i que la normativa preveu temps per a realitzar entrevistes amb pares, per a les tutories, etc., els mestres també han de dedicar hores a tasques que no disposen d'aquest reconeixement explícit com les de coordinació de cicles i d'equip docent, les de coordinació entre centres de primària i de secundària, les de diversificació de materials per als alumnes, i les de gestió d'activitats complementàries, extraescolars i serveis. **Seria desitjable una reducció de les hores lectives actuals per tal de possibilitar la realització de les tasques de gestió i de coordinació abans esmentades.**

Sembla necessari introduir una cultura de la flexibilitat horària que permeti deslligar l'horari del professorat i el dels alumnes.

2.2. La distribució horària del professorat a secundària

Als centres de secundària encara preval una certa concepció de la tasca docent com a professió liberal, tot i que actualment és imprescindible una cultura d'equip i de treball conjunt. Es considera que en primera instància cal establir l'horari dels alumnes segons l'edat i l'etapa que cursen i, a partir d'aquí, confeccionar l'horari del professorat.

Es constata una gran rigidesa en la distribució d'hores dins els centres que dificulta una autonomia real. En qüestió d'horaris, caldria, **a partir d'uns mínims que tothom hauria de complir, introduir més flexibilitat perquè els centres puguin decidir els horaris del professorat, en funció de l'organització interna.**

2.3. Les vacances del professorat

L'extensió del període de vacances estivals dels mestres i dels professors sovint és motiu de crítica per part de determinats sectors de l'opinió pública. Aquesta situació és en part atribuïble al desconeixement que la població té de la realitat escolar. Molts mestres i professors dediquen una part d'aquest temps a activitats de formació i a tasques d'avaluació i d'organització al centre sense la presència dels alumnes.

El professorat necessita un període llarg de desconexió de l'activitat docent directa amb els alumnes per al descans i el reciclatge perquè ensenyar és una tasca que comporta molta vinculació personal. **Les vacances, la formació i la preparació del professorat també han de ser considerades com una contribució a l'assoliment d'una educació de qualitat.**

2.4. Sortides i colònies

A vegades sorgeixen problemes a les escoles i instituts a causa de les dificultats d'alguns mestres o professors per participar en sortides i colònies aprovades pel consell escolar i que figuren al pla anual del centre, perquè impliquen dedicacions horàries especials i perquè consideren que aquestes activitats no estan establertes normativament. Aquestes actituds d'una part del professorat provoquen una certa reacció en la resta de companys que comença a queixar-se que aquesta responsabilitat sempre recaigui en les mateixes persones. Es considera que **caldrà buscar incentius per motivar el professorat, que podrien ser de tipus econòmic (es recorda que els ajuts actuals per sortides són minsos), però també la participació en aquestes activitats es podria considerar com un mèrit, igual que es valoren els cursos de formació.**

2.5. Les reunions amb pares i mares

La comunicació i l'intercanvi entre les famílies i l'escola és important. Les administracions, les AMPA, els equips docents i les empreses han de fomentar-los.

A causa de les obligacions laborals, de vegades els pares tenen dificultats per assistir a les reunions amb els tutors quan aquestes es convoquen en horari escolar. Tot i que la major part de vegades el problema es resol pactant una hora que va bé a tothom, alguns cops, quan no hi ha la flexibilitat suficient, es generen conflictes innecessaris. Per part del professorat, fer-se càrrec d'una tutoria porta implícit unes obligacions, com ara les hores de dedicació a les entrevistes i les reunions amb els pares. Per tant, des d'aquest vessant, **caldría regular normativament la necessària flexibilitat horària com una obligació implícita en els càrrecs que comporten el contacte amb pares i mares. Aquesta flexibilitat també s'hauria de produir en l'àmbit laboral per tal que pares i mares poguessin assistir-hi.**

2.6. L'avaluació, una eina per a la millora de la gestió del temps

La tasca educativa i la gestió dels centres està esdevenint progressivament més complexa, entre d'altres raons, perquè la demanda social a l'escola és cada vegada més gran. A més, no és probable que aquesta tendència canviï en el futur immediat. Per tal de donar resposta a aquesta situació, és cada vegada més necessària una gestió adequada del temps lectiu i no lectiu, tant a primària com a secundària. **Les avaluacions internes dels centres poden ser eines útils per fer una diagnosi i elaborar propostes d'optimització de la gestió del temps en els centres.** L'arrelament de la cultura de l'avaluació hauria de ser un element de millora dins els centres.

3. Ús dels centres

El tema de l'ús dels centres públics d'educació infantil i primària després de l'horari escolar genera unes despeses en neteja, vigilància, etc. de les quals se n'han de fer càrrec els ajuntaments. Sovint, però, sorgeixen alguns problemes, especialment a les ciutats, pel que fa a la responsabilitat d'obrir i tancar les instal·lacions. En el cas dels centres privats, en què la decisió d'autoritzar l'ús de les instal·lacions correspon al titular del centre, també han sorgit problemes. Moltes de les qüestions sobre autorització, responsabilitats, etc., ja estan regulades normativament mitjançant decret, però no s'hi recullen qüestions específiques de tipus econòmic que caldría estudiar.

Tot i que en els centres públics de primària la decisió correspon als ajuntaments, amb la conformitat de la direcció del centre, caldría que el consell escolar en fos més participatiu. Els ajuntaments haurien de coordinar activitats formatives a partir de les cinc de la tarda per arribar a més col·lectius i poder fer prevenció i compensació de desigualtats socials. Cal tenir en compte que a Catalunya hi ha situacions molt diferents entre poblacions i algunes poden tenir més necessitat que d'altres de fer ús de les instal·lacions dels centres.

L'ús dels centres de secundària és més fàcil perquè les condicions i el procediment a seguir els estableix el mateix centre. Tanmateix, cal seguir potenciant l'ús d'aquests espais per a la realització d'activitats formatives, d'estudi, esportives, de lleure, etc.

4. Conciliació d'horaris escolars, laborals i familiars

4.1. La institució familiar i la tasca educativa de les famílies ha de ser una prioritat política

La conciliació d'horaris escolars, laborals i familiars és un tema que sobrepassa les competències del Departament d'Ensenyament i, per tant, les recomanacions del Consell afecten les diverses administracions, les famílies i tota la comunitat educativa, com també els àmbits laborals.

L'objectiu a llarg termini ha de ser un canvi social profund que permeti avançar vers la conciliació dels horaris escolars, laborals i familiars, i aquest canvi requereix compromisos polítics clars. **S'han d'endegar polítiques que prioritzin la institució familiar i la tasca educativa de les famílies per sobre de criteris de rendibilitat econòmica a curt termini. A més, cal entrar en una nova cultura de valoració del temps lliure, que faciliti la dedicació a la vida familiar.**

Tot l'anterior s'ha de traduir en mesures com la racionalització dels horaris de les activitats laborals o socials, la creació de serveis de suport a les famílies, l'avenç en la igualtat de gèneres pel que fa a la distribució de les tasques familiars, la flexibilització dels horaris laborals (especialment quan es tenen fills en edat escolar), la creació de marcs laborals que possibilitin dedicacions a temps parcial dels membres de la família, l'allargament dels permisos de maternitat o paternitat, etc. En definitiva, s'ha d'instar les administracions, les famílies, les empreses i les escoles a assumir les seves responsabilitats i, sobretot, les administracions han d'actuar amb visió de futur i han de fomentar polítiques realment socials que permetin a les famílies tenir cura dels fills i educar-los.

4.2. Algunes propostes des del sistema educatiu

Per tal de millorar la situació des del sistema educatiu, es proposa avançar en dues direccions. La primera ha de ser **la flexibilització del calendari escolar i dels horaris dels centres per adaptar-los més a les necessitats socials i territorials**. Cal partir de la premissa que sempre han de prevaler els horaris més adequats i convenients per als alumnes, atenent els seus ritmes i necessitats, i que no pot haver-hi un horari individualitzat per a cadascú. Es tractaria, d'una banda, que els territoris tinguessin una major participació en les decisions relacionades amb l'horari i el calendari i, d'una altra, que s'acabessin de generalitzar a tots els centres alguns serveis bàsics com els espais d'acollida o el menjador escolar.

La segona consisteix a impulsar i **donar la importància que es mereix a tot el conjunt d'activitats i serveis que s'organitzen dins dels centres fora de l'horari lectiu**

(extraescolars, menjador, casals, etc.) i que s'han començat a anomenar "l'altre temps educatiu". Això s'ha de fer possibilitant l'entrada a l'escola dels diversos agents educatius del territori (administració local, entitats del lleure, associacions o entitats d'iniciativa privada) per tal que assumeixin i/o comparteixin amb el professorat la responsabilitat educativa en aquests espais.

En aquestes activitats cal considerar dos aspectes fonamentals. D'una banda, el seu caràcter de suplència o delegació, ja que els pares necessiten tenir els fills als centres mentre ells treballen. D'una altra, el seu caràcter educatiu, perquè desenvolupen aspectes diversos de la personalitat, especialment dels més petits, més enllà de les necessitats educatives que l'escola pot assumir actualment. Cal vetllar perquè tot aquest conjunt d'espais d'educació no formal tinguin un valor educatiu per ells mateixos, siguin considerats quelcom més que un simple recurs per allargar l'horari escolar o el calendari, i no fomentin la delegació.

Si bé les activitats dins l'àmbit escolar semblen les més adients per als nois i noies més petits, això no ha de ser necessàriament així en els joves, per als quals pot ser molt beneficiós un marc extern als centres que afavoreixi l'intercanvi i la relació amb nois i noies de procedències més diverses.

Actualment, **aquest temps no-lectiu està poc regulat i cal començar a organitzar-lo amb una visió més global, interdisciplinària i interdepartamental**. Hi ha iniciatives diverses i nombroses que cal aprofitar i ordenar. La tasca d'estructurar i canalitzar aquesta nova demanda social no hauria de ser exclusiva de l'administració educativa, ans al contrari, hauria d'implicar les diferents administracions.

Es troba a faltar una reglamentació amb visió de futur sobre aquesta qüestió, saber quina és la situació actual en els centres i fora (centres d'ensenyaments no reglats, esplais, entitats esportives, etc.) i elaborar previsions de futur. Cal revisar i fer recomanacions sobre les activitats no reglades, especialment quant als seus continguts. Aquestes no haurien de reproduir les activitats escolars (anglès, informàtica...), sinó que haurien de reforçar altres dimensions educatives a partir essencialment de la convivència, del joc i de l'oci.

Tot i que els centres o les entitats han de tenir llibertat per programar les activitats que considerin convenient, sembla recomanable que allò que es fa en aquests espais no sigui contradictori amb els projectes educatius dels centres. També **fóra desitjable la implicació de les administracions locals en la coordinació de l'oferta, en l'orientació i l'assessorament pedagògic, en la detecció dels col·lectius més necessitats, en la promoció de la participació de les diverses entitats del territori i en la generació d'oferta allà on no n'hi ha**. El marc creat pels projectes educatius de ciutat sembla molt adient per impulsar i coordinar aquestes activitats.

Cal parlar també d'espais. Es constata la necessitat d'espais a les ciutats per als infants i els joves on estiguin segurs i atesos. Concretament, cal parlar de l'ús dels patis de les escoles per al temps lliure dels alumnes, que podrien suplir l'espai de joc que era abans el carrer.

La implicació de les administracions i del teixit associatiu del territori no hauria de significar la desmobilització de les famílies, les quals han de participar activament i s'han de fer corresponsables de les activitats de lleure en què participen els fills.

Atès que l'ensenyament és obligatori i gratuït fins els setze anys, és fora de l'horari lectiu, en l'anomenat "altre temps educatiu" on es poden donar situacions de desigualtat entre l'alumnat. **Totes aquestes activitats extraescolars tenen un cost que han d'assumir les famílies i cal preveure mecanismes que garanteixin que ningú en quedi exclòs per motius econòmics o de procedència social.**

Cal destacar també que la força dels mitjans de comunicació és enorme, com també la influència dels valors que transmeten. **S'insisteix en la necessitat d'intervenció social en aquests mitjans per orientar-los i perquè siguin més educatius.** Haurien de ser una eina per al canvi de valors.

4.3. Algunes propostes per a les famílies

Durant les últimes dècades la institució familiar ha anat modificant el pes social que havia tingut en altres èpoques, a causa d'un canvi de valors en la societat i de la seva devaluació com un valor en sí mateixa. Tot això s'ha traduït en una pèrdua de la seva influència socialitzadora, acompanyada massa sovint d'una delegació excessiva de les seves responsabilitats educatives en l'escola o en altres institucions. Cal propiciar un canvi de valors i del sentit de la família que sigui capaç de retornar-li el paper que li correspon. Per tal d'aconseguir-ho, no tan sols han de ser les administracions les que hi posin de la seva part, les famílies també han de convertir-se en agents actius del canvi.

En la societat actual molt sovint hi ha altres interessos prioritaris que la responsabilitat en l'educació dels fills, però s'ha d'avançar en la disponibilitat de temps dels membres de la família, ja que fins ara la mentalitat general és que passar moltes hores fora de casa i tenir moltes ocupacions dóna prestigi, consideració social i diners. Les famílies han de cercar els espais per a la convivència amb els fills. Cada vegada es veu més la necessitat de deixar de fer unes activitats determinades i d'una diferent organització familiar que possibiliti dedicar més temps als fills. Tanmateix, la reducció de jornada laboral encara està mal vista en el cas dels homes i es considera majoritàriament adequada per a les dones.

És positiu que pares i mares es comencin a plantejar que l'educació dels fills ha de ser prioritària i que pot comportar, durant alguns períodes, renunciar a moltes altres coses. Cal pensar solucions que facin possible dedicar més temps als fills. **Es destaca el paper de les escoles de pares en la reflexió sobre aquests temes.**